

Segregácia Rómov na príklade vybraných slovenských miest

Martin Šuvada

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra humánnej geografie a demografie, Mlynská dolina, 842 15, Bratislava, suvada@fns.uniba.sk

Abstrakt

Subject matter of our interest is the Romany community in Slovakia, especially the individual Romany civitas who live concentrated, eventually isolated in the town area. We draw attention to Romanies who live in urban concentrated Romany colonisation and to their currently living standards.

Kľúčové slová: *Rómovia; segregácia; mesto; rómska problematika;*

Úvod a formulácia cieľa

V období socialistického realizmu bola rómska problematika u nás spoločenské tabu, o ktorom sa otvorene nediskutovalo a aj vtedajšia vládna moc sa snažila pred verejnosťou budiť dojem, že tu rómsky problém neexistuje. Avšak po zmene režimu sa situácia zmenila a rómska otázka sa stále viac dostáva do popredia a v súčasnosti už patrí k jednej z najdiskutovanejších spoločenských tém.

Výskumami je dokázané, že práve miera priestorovej a sociálnej integrácie resp. segregácie je jedným zo základných určujúcich faktorov, ktoré ovplyvňujú spôsob života rómskej komunity v našich mestách. Niektorí autori považujú priestorovú segregáciu chudobných za súčasť procesu urbanizácie a utváranie mestských štvrtí, ktoré sú obývané chudobnejšími rodinami, chápu ako prirodzený proces. V našich mestách je tento segregáčny proces špecifický tým, že „*územia s koncentráciou chudobných ľudí sa začínajú meniť na etnicky homogénne rómske getá*“ [1].

Cieľom tohto príspevku preto bude priblížiť problematiku tej časti rómskej komunity, ktorá žije v našich mestách izolovane, niekedy až segregovane v mestskom priestore. Taktiež sa vynasnažíme zosumarizovať poznatky o segregáčnom procese vo vybraných mestách na Slovensku.

Materiál a metódy

V prvom rade je nutné vymedziť, že za Rómov považujeme ľudí, ktorých ako Rómov definuje ich okolie a majorita na základe ich vonkajších fyzických znakov, teda ľudí, ktorí síce môžu deklarovat' odlišnú skupinovú a národnú identitu, ale ich okolie ich považuje za príslušníkov rómskej menšiny. Rozličné spôsoby vzniku segregovaných rómskych komunit

sme hodnotili najmä kvalitatívnym spôsobom a aj keď sme sa snažili poňať rómsku problematiku komplexne a neviazať ju len na určité mesto, naše zistenia sme podporili reálnymi príkladmi z konkrétnych miest.

V časti príspevku, kde sme pracovali s údajmi o počte Rómov v jednotlivých mestách resp. lokalitách sme použili údaje zo sociologického mapovania rómskych komunít z roku 2004, ktoré sú považované v súčasnosti za výrazne presnejšie ako údaje z oficiálnych sčítaní [2]. Na základné črty rómskej problematiky nazeráme z pohľadu teoretickej analýzy, ale aj praxe, kedy opisujeme hlavne skutkový stav v rómskych segregovaných komunitách, pričom sa ale nesnažíme ponúkať riešenia, ale iba charakterizovať a opísať problémy, ktoré sa v takýchto lokalitách vyskytujú. Bližšie sme sa zamerali na mestá, kde je tento problém najvypuklejší resp. najviac medializovaný. Dôležitým faktorom bola aj skutočnosť, že prípadové lokality sú vo všeobecnosti majoritou z daného regiónu brané ako rýdži príklad segregovanej rómskej komunity. Na lepšie dotvorenie obrazu o skutkovom stave rómskych segregovaných lokalít slúžia dokumentačné fotografie z nami realizovaného terénneho výskumu.

Výsledky a diskusia

Vznik mnohých segregovaných rómskych lokalít sa datuje do obdobia rokov 1948 až 1989. Napriek vládnym upozorneniam, že nemá dochádzať k tzv. nežiaducej koncentrácii rómskeho obyvateľstva, národné výbory stavali nové byty pre Rómov zväčša v okrajových častiach miest, prípadne vo zvláštnych, novovytvorených uliciach, čím položili základ dnešným koncentrovaným rómskym zoskupeniam [3]. V rámci technokratického prístupu k rómskej problematike boli hlavne v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch Rómovia bezhlavo sťahovaní do nových panelákových štvrtí, čím v slovenských mestách vzniklo niekoľko čisto rómskych sídlisk [4]. V tomto období vznikol aj známy Luník IX, či rómske sídlisko na Dúžavskej ceste v Rimavskej Sobote (viď. fotodokumentácia z terénneho výskumu- Obr. 1 a 2).

Je síce pravdou, že úrady mnohokrát nechceli vytvoriť čisto rómske sídliskové geto, čo dokumentuje aj Luník IX, kde bolo rómskym rodinám pridelených 204 bytov, čo bola necelá tretina bytového fondu na tomto sídlisku. Ostatné byty zaplnili nerómske rodiny, no neprispôsobilosť Rómov a čiastočná devastácia bytového fondu viedli k zhoršovaniu interetnických vzťahov a narastaniu dištancie medzi tu žijúcimi Rómami a majoritou [4]. Problematickosť spolužitia viedla Nerómov k snahe odsťahovať sa z tohto sídliska, kde dochádzalo k stále vyššej koncentrácii Rómov, pričom táto tendencia sa ešte zvýšila po roku

1989 [3]. Vtedajší starosta Luníka IX uvádza, že ešte v roku 1992 tvorili Nerómovia 32,5% obyvateľov tohto sídliska [6]. Avšak aj oni sa do polovice 90. rokov odsťahovali a v súčasnosti podľa Atlasu rómskych komunít tvoria Rómovia 98% obyvateľov Luníka IX [2]. Treba však dodať, že z Luníka IX sa stalo čisto rómske sídlisko aj kvôli rozhodnutiu vtedajšieho primátora Košíc a starostov mestských častí, ktorí sa v roku 1992 dohodli, že pre posledných deväťsto Nerómov, vtedy žijúcich na Luníku IX, nájdú byty mimo tohto sídliska a na ich miesto nasťahujú rómskych neplatičov z ostatných častí Košíc [6].

Obr. 1: Sídlisko Luník IX v Košiciach; Obr. 2: Sídlisko Dúžavská cesta v Rimavskej Sobote [5]

Luník IX je dodnes jedným z najvýraznejších príkladov inštitucionálnej segregácie Rómov, pričom ďalšie podobné návrhy predložilo začiatkom 90. rokov mesto Lučenec a Humenné, ktoré v extraviláne svojho mesta navrhovali vybudovať rómske satelitné mestečko s vlastnou samosprávou. V týchto prípadoch sa však navrhované projekty v predloženej forme nikdy nezrealizovali [7], aj keď rómska osada Podskalka pri Humennom sa od roku 1989 zväčšila niekoľkonásobne a to početne aj rozlohovo (viď. fotodokumentácia z terénneho výskumu- Obr. 3).

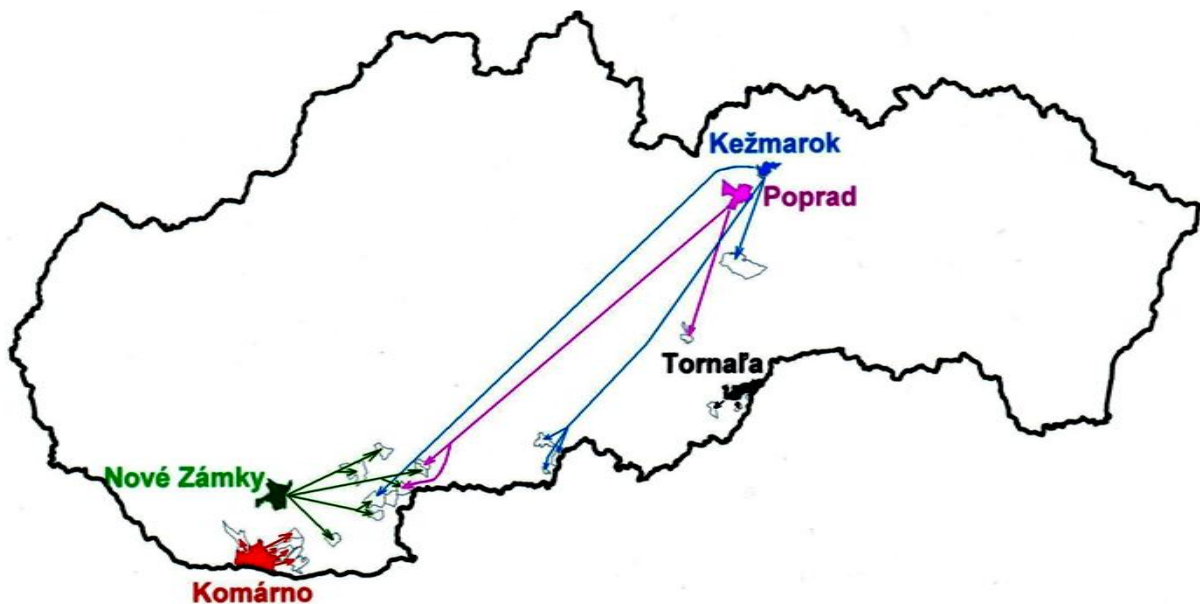
Obr. 3 Osada Podskalka v Humennom [5]

Aj v súčasnosti mnohé orgány územnej samosprávy, pri riešení problému s rómskymi neplatičmi nájomného, zvolili resp. zvažujú alternatívu vyst'ahovania neplatičov do okrajovej časti mesta alebo úplne mimo mesto. Takto pred pár rokmi vyrástla kolónia pre neplatičov za Nitrou, kedy do lokality zvanej Orechov dvor boli vyst'ahovaní neplatiči zo zničenej bytovky na sídlisku Klokočina. Ďalšou alternatívou riešenia problémov so zväčša rómskymi neplatičmi nájomného, je ich vyst'ahovanie úplne mimo mesta, častokrát do iného okresu, dokonca do iného kraja. Jedná sa vlastne o presúvanie problémov s rómskymi neplatičmi z miesta ich vzniku do inej, vzdialenej lokality a práve v posledných rokoch mnohé slovenské mestá, veľakrát po zlyhaní iných riešení začali preferovať takúto možnosť riešenia problémov s neplatičmi [7].

Najrozsiahlejšiu mediálnu pozornosť s následnou celoštátnou diskusiou vyvolalo mesto Nové Zámky, ktoré sa rozhodlo predať dva bytové domy v centre mesta, ktoré obývalo cca 250 Rómov. Nový majiteľ skúpil staré rodinné domy v dedinách novozámockého a levického okresu, kde týchto Rómov presťahoval. V susednom okresnom meste Komárno sa odohral podobný scenár, keď súkromný podnikateľ odkúpil od mesta bytovku aj s dlhmi a dlžníkmi-Rómami. Rómovia odtiaľ boli vyst'ahovaní najmä do dedín v blízkom okolí, čo vyvolalo búrlivé reakcie obyvateľov, ale aj starostov dotknutých obcí, ktorí sa snažili príchodu neprispôsobivých rómskych rodín všemožne brániť. V Tornali zasa dal mestský úrad asanovať zdevastovaný bytový dom na Poštovej ulici, kde bývalo zhruba dvesto Rómov, ktorých potom presťahovali do rodinných domov v okolitých obciach Barca a Kesovce.

Ďalším príkladom je mesto Gelnica, kde Rómovia ešte stále žijú priamo v centre mesta, pričom Gelnica je spolu s Dobšinou jedným z dvoch miest, ktoré sú najviac postihnuté importom cudzích Rómov z iných väčších miest. Do Dobšinej boli sťahovaní hlavne Rómovia z Kežmarku, kedy kežmarská radnica v snahe dostať svojich neplatičov z centra mesta, kúpila v Dobšinej niekoľko lacných domov, do ktorých presťahovali svojich neplatičov. Desiatky kežmarských Rómov sa však do Dobšinej sťahovali aj predtým. Domy im však v tomto prípade kupovali podnikatelia, ktorí chceli získať nehnuteľnosti v centre Kežmarku. V Dobšinej, kde podľa odhadov tvoria Rómovia až tretinu obyvateľov mesta, bolo na základe petičnej akcie, ktorú podpísala viac ako polovica obyvateľov Dobšinej, zrušená výstavba sociálnych bytov, nakoľko medzi obyvateľmi panovala obava, že sem budú nasťahovaní ďalší Rómovia z iných miest [2] [8]. Spomínaný Kežmarok sa neplatičov-Rómov, ktorí žili v centre mesta v troch zdevastovaných, ale historických budovách, zbavil aj sťahovaním do starších domov vo vzdialených dedinách levického a veľkokrtíšskeho okresu (Obr. 4). Podobne

dopadli aj deložovaní Rómovia z Popradu, ktorým mesto zabezpečilo náhradné ubytovanie v dedinách, z ktorých všetky sú minimálne sto kilometrov vzdialené od Popradu (Obr. 4).

Obr. 4 Mestá SR ktoré vystaňovali Rómov-neplatičov +obce kde boli títo Rómovia presťahovaní

V súčasnosti najaktuálnejší prípad plánovaného vystaňovania Rómov z mesta je z Bánoviec nad Bebravou, kedy by sa mali sťahovať Rómovia žijúci na Ulici k nemocnici, ktorá leží priamo v centre Bánoviec. V troch zdevastovaných bytovkách, v ktorých sa nachádza 58 bytov, je prihlásených na pobyt takmer štyristo Rómov, avšak neoficiálne ich tu žije až šesťsto. Tieto prípady nie sú ojedinelé, pričom ďalšie mestá, kde sa hovorí o sťahovaní Rómov mimo mesto sú napríklad Vrábľa, Svidník, Dunajská Streda, Kremnica, Čadca, Zlaté Moravce, Lučenec a iné.

Záver

Segregácia a rôzne riadené presuny Rómov, častokrát vedú k výraznejšiemu zhoršeniu interetnických vzťahov. Emócie vyvolávajú aj mnohé mestá, ktoré riešili, riešia alebo plánujú riešiť problematiku Rómov na území ich mesta, jednoducho vystaňovaním týchto ľudí mimo mesto. Takéto, ale aj ďalšie príklady jasne dokazujú, že miera emancipácie Rómov v mestách SR sa vplyvom veľkého množstva problémov dokázateľne znižuje. Kriminalita, častá devastácia obydli a okolia, zlé hygienické návyky, preľudnenosť bytov a obrovská nezamestnanosť sú závažné problémy, s ktorými sa stretávajú tieto Rómami obývané areály miest. A keďže aj majoritného obyvateľstva sa tieto problémy výrazne dotýkajú, už sa

nejedná len o problém Rómov, ale o problém, ktorý ovplyvňuje všetkých občanov Slovenskej republiky.

Zoznam použitej literatúry

- [1] VAŠEČKA, I. 2006. Sociálne potrební Rómovia a sociálna pomoc v Českej republike. [Dizertačná práca]. Masarykova Univerzita v Brne. Fakulta sociálnych štúdií, 2006. 241 s. + 38 s. príloh.
- [2] RADIČOVÁ, I. a kol. 2004. Atlas rómskych komunít na Slovensku. [cit. 25.11.2009]. Dostupné na internete: <http://romovia.vlada.gov.sk/index.php?ID=3553>
- [3] KOTVANOVÁ, A. - SZÉP, A. 2002. Migrácia a Rómovia. Historické, sociálne a politické súvislosti. Bratislava : Academic Electronic Press, 2002. 102 s. ISBN 80-89106-09-X.
- [4] ŠEBESTA, M. 2003. Rómovia pod patronátom socialistického štátu (1948 – 1989). In: KOTVANOVÁ, A. - SZÉP, A. - ŠEBESTA, M. Vládna politika a Rómovia 1948-2002. Bratislava : Academic Electronic Press, 2003, s. 11-31. ISBN 80-89106-07-2.
- [5] ŠUVADA, M. Fotodokumentácia z terénnych výskumov (2007-2011).
- [6] WEBER, A. 1992. Vytvoríme rómske mesto. In: Obecné noviny. Vol. 2, 1992, No. 15, s. 8.
- [7] KAČÁNI, D. 1995. Odsúdení na spolužitie. In: Obecné noviny. Vol. 5, 1995, No. 21, s. 14-15.
- [8] HOJSÍK, M. - LAJČÁKOVÁ, J. 2007. Rómovia. In: KOLLÁR, M. et al. (ed). Slovensko 2007 Súhrnná správa o stave spoločnosti. Bratislava : Inštitút pre verejné otázky, 2007, s. 164-192. ISBN 80-89345-01-4.